

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนรู้นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับสติปัญญาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้สูงขึ้น ในอดีตครอบครัวและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชน ทั้งการอบรมปลูกฝังวินัยและพฤติกรรมที่ดีงามให้แก่เด็กและเยาวชนและการถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งที่เรียกว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรม (เสนห์ จามริก, 2541, หน้า 30)

เมื่อการเรียนรู้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากระบบที่ให้ครอบครัวหรือชุมชนเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนมาเป็นการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยมีบุคลากรครูเป็นผู้ให้ความรู้ในวิชาต่าง ๆ พร้อมทั้งอบรมสั่งสอน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เด็กและเยาวชนจึงมีความรู้ สติปัญญาและเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนได้มากกว่าในอดีต

กระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบเรื่องการศึกษาของประเทศได้ทำการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของโรงเรียน โดยจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและทันกับสถานการณ์ เพื่อให้การเรียนรู้ในระบบของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลส่งผลให้เยาวชนคนของประเทศเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย ซึ่งการพัฒนาการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนในขณะนี้กระทรวงศึกษาธิการได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ได้ทรงพระราชทานให้แก่พลกนิกรชาวไทยนำไปประยุกต์ใช้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กร และในการบริหารประเทศ เพื่อให้ประเทศมีความสมดุลมั่นคงยั่งยืน และเป็นการพัฒนาคนให้มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งประชาชน องค์กร ทั้งภาครัฐกับเอกชน และแทบทุกส่วนของประเทศมีความตื่นตัวและสนใจนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กันอย่างกว้างขวางในหลายระดับหลายลักษณะแล้วนั้น นำเข้ามานบูรณาการสู่การเรียนการสอน โดยการร่วมมือกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ดำเนินการจัดทำตัวอย่างแนวทางการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนขึ้น เพื่อให้สถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนมีแนวทางในการบูรณาการ

เป้าหมายสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้ดำเนินการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนขึ้นมา คือ ต้องการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึก รักสิ่งแวดลอม มีคุณธรรม จริยธรรม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ความเป็นไทย

ในขณะนี้กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้สถานศึกษาทุกเขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ซึ่งการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนของสถานศึกษาในแต่ละแห่งมีแนวทางการบูรณาการแตกต่างกัน บางสถานศึกษาได้ยึดแนวทางการบูรณาการของกระทรวงศึกษาธิการ และบางสถานศึกษามีแนวทางการบูรณาการที่จัดทำขึ้นเอง ทั้งนี้ตามหลักการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนของคณะทำงานบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวไว้ว่า สามารถปรับให้เข้ากับเวลาการสอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สภาพภูมิสังคม ของแต่ละสถานศึกษา โดยให้ยึดมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละช่วงชั้นเป็นหลัก

ผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่องการศึกษา การพัฒนา ด้านเด็กและเยาวชน เพราะเห็นว่า เมื่อเด็กและเยาวชนของประเทศมีการศึกษาที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้แล้ว ในอนาคตสังคมไทยจะมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ ประกอบกับผู้วิจัยมีเพื่อนเป็นข้าราชการครูในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งทราบว่าสถานศึกษาเขตพื้นที่นี้ได้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการข้างต้น และจากการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก พบว่า บุคลากรในสถานศึกษาเขตพื้นที่นี้ มีความต้องการที่จะศึกษาว่าแต่ละสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีการดำเนินการแนวทางต่าง ๆ อย่างไร มีการปฏิบัติในลักษณะใด เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุง พัฒนา การเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติตามแนวทางการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จำแนกตามคุณลักษณะของสถานศึกษา

สมมติฐานของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้

สถานศึกษาแต่ละแห่งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่มีคุณลักษณะของสถานศึกษาแตกต่างกัน มีการปฏิบัติตามแนวทางการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลในเรื่องการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เปรียบเทียบการปฏิบัติตามแนวทางการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

2. ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูสายปฏิบัติการสอน จาก 37 สถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2552 โดยแบ่งเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 37 คน และครูสายปฏิบัติการสอน จำนวน 368 คน รวมทั้งสิ้น 405 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูสายปฏิบัติการสอน จาก 34 สถานศึกษา โดยแบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 34 คน และครูสายปฏิบัติการสอน 188 คน ตามตารางขนาดการสุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan ที่กำหนดความคลาดเคลื่อนไว้ร้อยละ 5 กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยวิธีการจับสลาก

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ คุณลักษณะของสถานศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การปฏิบัติตามแนวทางการบูรณาการ
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

4. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการศึกษาครั้งนี้คือ ช่วงเวลาภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา
2552 โดยใช้ระยะเวลาในการวิจัย 2 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม พุทธศักราช 2552

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนา แนวทางการบูรณาการ
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. เพื่อเป็นแนวทางการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน
ในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้ความหมายของคำหรือข้อความที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นที่เข้าใจตรงกัน
ผู้วิจัยจึงกำหนดความหมายของคำที่ใช้ ดังนี้

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การที่ผู้สอนได้สอนให้ผู้เรียนมีความรู้
ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาอื่นนอกเหนือจากเนื้อหาวิชาหลัก แต่เนื้อหาวิชาอื่นที่สอนจะต้องมี
ความเกี่ยวข้องกัน และเมื่อผู้เรียนได้เรียนแล้วจะเกิดความรู้ความเข้าใจในทุกด้านของเนื้อหาวิชา
หลักอย่างทอ่งแท้

แนวทางการบูรณาการ หมายถึง วิธีการในการนำเนื้อหาของวิชาใดวิชาหนึ่งมาสอน
โดยที่ผู้สอนจะมีวิธีการสอนตามตัวอย่างที่กำหนดหรือที่วางแผนมา หรือจะใช้วิธีการสอนแบบ
กำหนดเอง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง วิธีการปฏิบัติตนที่ยึดหลักการปฏิบัติ 3 ประการ
โดยมีเงื่อนไข 2 อย่างประกอบกัน คือ

หลักการปฏิบัติ 3 ประการ ได้แก่

1. ความพอประมาณ คือ การที่บุคคลแต่ละคนต้องทราบว่าตนทำอะไรได้บ้าง เมื่อทำ
แล้วตนเองไม่เดือดร้อน ไม่ต้องไปพึ่งพาคนอื่น

2. มีเหตุมีผล คือ การที่บุคคลแต่ละคนเมื่อจะทำอะไรต้องคิดให้ถี่ถ้วน และเมื่อทำแล้วสิ่งที่ทำไปต้องมีประโยชน์ให้กับตนเอง หรือผู้อื่น

3. มีภูมิคุ้มกัน คือ การที่บุคคลแต่ละคนจะต้องนึกถึงเหตุการณ์ข้างหน้าว่าจะมีผลกระทบอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้น แล้วคิดแก้ปัญหาล่วงหน้าไว้เป็นการป้องกันตนเองในอนาคต

เงื่อนไข 2 ประการ ได้แก่

1. ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) คือ การที่จะทำอะไรก็ตามเมื่อปฏิบัติในหลักการ 3 ประการแล้ว บุคคลจะต้องนำหลักวิชาการ มาประกอบในการตัดสินใจด้วย

2. คุณธรรม (ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน) คือ การที่จะทำอะไรก็ตามเมื่อปฏิบัติในหลักการ 3 ประการแล้ว บุคคลจะต้องยึดหลักทางพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของสังคมไทย มาประกอบในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย

สถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่อยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 37 สถานศึกษา ประกอบด้วยสถานศึกษา ดังนี้

1. โรงเรียนวัดย่านยาว 2. โรงเรียนราษฎร์เจริญ 3. โรงเรียนราษฎร์ดำริ 4. โรงเรียนชุมชน 12 ท่าตาลประชาสถฐ์ 5. โรงเรียนบ้านวังสาร 6. โรงเรียนบ้านทุ่งน้อย 7. โรงเรียนบ้านบุใหญ่ 8. โรงเรียนประชาสามัคคี 9. โรงเรียนวัดราษฎร์สโมสร 10. โรงเรียนวัดกรุงศรีเจริญ 11. โรงเรียนวัดบึงลำ 12. โรงเรียนวัดแหลมพระธาตุ 13. โรงเรียนชุมชน 3 บ้านเนินกุ่ม 14. โรงเรียนบ้านท่ายาง 15. โรงเรียนบ้านสระเศรษฐี 16. โรงเรียนบ้านใหม่ไผ่รมณี มิตรภาพ 118 17. โรงเรียนบ้านหนองกรด 18. โรงเรียนวัดดงหมี (ธรรมรสอุปถัมภ์) 19. โรงเรียนวัดบางกระทุ่ม 20. โรงเรียนศึกษาลัย 21. โรงเรียนบ้านแม่เตียบ 22. โรงเรียนวัดไพรสุพรรณ 23. โรงเรียนวัดสิริสุทธาวาส 24. โรงเรียนวัดใหม่ราษฎร์ทรงธรรม 25. โรงเรียนวัดโคกสลด 26. โรงเรียนประชาสรรค์วิทยา 27. โรงเรียนอภัยสุพรรณภูมิ 28. โรงเรียนบ้านยางโทน 29. โรงเรียนวัดท่านา 30. โรงเรียนวัดท่ามะขาม 2 31. โรงเรียนบ้านหนองสระพัง 32. โรงเรียนบ้านตายม 33. โรงเรียนรัฐราษฎร์บำรุง 34. โรงเรียนวัดสนามคลีตะวันตก 35. โรงเรียนวัดสนามคลีตะวันออก 36. โรงเรียนเนินกุ่มวิทยา 37. บางกระทุ่มพิทยาคม

เขตพื้นที่การศึกษา หมายถึง เขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย อำเภอ 3 อำเภอ ดังนี้ 1. อำเภอบางกระทุ่ม 2. อำเภอเนินมะปราง 3. อำเภอวังทอง

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือรักษาการในตำแหน่งดังกล่าว ของสถานศึกษาแต่ละแห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ครูสายปฏิบัติการสอน หมายถึง ครู หรืออาจารย์ ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นครูผู้สอน ในสถานศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอ บางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ระดับช่วงชั้นที่เปิดสอนสูงสุด หมายถึง ระดับการเรียนการสอนที่สถานศึกษาแต่ละแห่ง ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอ บางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เปิดให้นักเรียน เข้ารับการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีระดับช่วงชั้น ดังนี้

1. ช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3)
2. ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6)
3. ช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3)
4. ช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง จำนวนนักเรียนในแต่ละสถานศึกษาของสถานศึกษา แต่ละแห่ง ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 อำเภอ บางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยแบ่งขนาดของสถานศึกษา เป็น 7 ขนาด ดังนี้

1. ขนาดที่ 1 (นักเรียน 1-120 คน)
2. ขนาดที่ 2 (นักเรียน 121-200 คน)
3. ขนาดที่ 3 (นักเรียน 201-300 คน)
4. ขนาดที่ 4 (นักเรียน 301-499 คน)
5. ขนาดที่ 5 (นักเรียน 500-1,499 คน)
6. ขนาดที่ 6 (นักเรียน 1,500-2,499 คน)
7. ขนาดที่ 7 (นักเรียน มากกว่า 2,500 คน)

การบูรณาการในสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หมายถึง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสอนในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเป็นการสอนในเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

การบูรณาการแบบสหวิทยาการ หรือบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ หมายถึง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาสอนในกลุ่มวิชา 1. ภาษาไทย 2. คณิตศาสตร์ 3. วิทยาศาสตร์ 4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 5. สุขศึกษา และพลศึกษา 6. ศิลปะ 7. การงานอาชีพ และเทคโนโลยี 8. ภาษาต่างประเทศ โดยเป็นการสอนในเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

การบูรณาการโดยการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการเรียนรู้ หมายถึง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการเขียนแผนการเรียนการสอน หรือหน่วยการเรียนการสอน โดยกำหนดระยะเวลาของการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการเรียนรู้

การบูรณาการโดยเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำเป็นกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นให้เรียนรู้ใน 3 เรื่อง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน และ 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) คุณธรรม (ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน)